

ВІДГУК

на кандидатську дисертацію

Анастасії-Домни КРИВЕНКО на тему:

“Календарний пласт волинської демонології: світоглядні та обрядові прояви”

(за спеціальністю 07.00.05 – етнологія)

Дисертаційне дослідження Анастасії-Домни Кривенко відзначається неабиякою актуальністю. Адже народна демонологія має здебільшого давнє дохристиянське коріння і її дослідження важливе для реконструкції світоглядних уявлень наших предків. З іншого боку значний інтерес становить територія дослідження – етнографічний район Волинь. Саме на цій території предки українців – ранньослов'янські племена, а згодом й українці-волиняни безперервно проживають вже понад два тисячоліття. За цей час тут сформувалися еталонні форми традиційно-побутової культури українців, саме на Волині відбувалися, поряд з етногенетичними, інтенсивні державотворчі процеси та націогенез українців. Тому всебічне вивчення культурної спадщини волинян, як одного з локальних варіантів української етнічної культури, є вельми актуальним. В демонологічних уявленнях та віруваннях волинян зберігається цінна інформація про найрізноманітніші сторони народного побуту різних епох. Тому тематику таких досліджень слід вітати і всіляко підтримувати. Адже вони крім науково-пізнавального мають велике виховне значення, зокрема, в контексті усвідомлення значного й повноцінного внеску української культури в загальноєвропейську і світову скарбницю.

Відразу зазначимо, що дисертація А. Кривенко справляє добре враження як своїм науковим рівнем так і культурою виконання і оформлення тексту. Це стосується, передовсім, конструкції роботи, в якій розглянуті такі групи демонологічних персонажів, як відьми й чаклуни, чорт і злі духи і нарешті різні

категорії небіжчиків та похідні від них демонологічні персонажі (ходячі мерці, русалки і мавки, домовик тощо). Автор при розгляді демонологічних персонажів зупиняється на їх проявах, способах виявлення, оберегах від їх шкідливої діяльності і т.п. , залучає широкий порівняльний матеріал з інших місцевостей України (Карпат, Полісся тощо) та слов'янського світу.

Позитивною рисою розглядуваної дисертації є її джерельна база, яка й стала запорукою успішного етнологічного дослідження. Істотну частку джерельного матеріалу становлять етнографічні записи, зроблені власноруч авторкою в ході численних польових етнографічних експедицій на Волинь. Польовими дослідженнями А. Кривенко охопила територію всієї етнографічної Волині й обстежила 56 населених пунктів у “волинських” районах Волинської, Рівненської, Житомирської, Львівської, Тернопільської, Хмельницької і Вінницької областей. Крім того, вагомий фактографічний матеріал авторка почерпнула в архівах Львівського національного університету ім. І. Франка, Інституту народознавства НАН України, рукописних фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Максима Рильського НАН України. Доволі вичерпно опрацьована й історіографія питання, залучені найновіші публікації українських та зарубіжних дослідників з розглядуваної тематики.

Висновки дисертаційного дослідження А. Кривенко коректні й відповідають на сформульовані у вступі дисертації мету й завдання.

Дисертаційне дослідження Анастасії Кривенко можна вважати успішно виконаним. Відзначимо й такий позитив розглядуваної праці як гарний стиль й вишукана українська мова. Список використаних джерел і літератури включає 443 позиції й виконаний із дотриманням останніх вимог бібліографічного опису.

Також схвалення заслуговує й ілюстративний матеріал, який зуміла “побачити” сфокусованим оком етнолога авторка й зафіксувати за допомогою фотоапарата. Різного роду обереги та обрядові атрибути, виявлені нею під час

експедицій, й поміщені в додатки дисертаційного дослідження, підважують донедавна поширену хибну думку про відсутність ілюстративного (зокрема візуального) матеріалу для таких тем.

Також дуже доречним є додаток з переліком обстежених авторкою під час експедицій населених пунктів Волині і списком опитаних респондентів із зазначенням їх року народження.

Водночас в ході рецензування дисертації виникла низка зауважень і запитань до автора, відповідь на які хотілося б почути під час захисту:

1. Оскільки демонологія волинян була досліджена в контексті народного календаря й календарно-побутової обрядовості, то зрозуміло, що цілий ряд сюжетів, демонологічних ситуацій випав, оскільки виходив за “календарні” рамки (наприклад, так звані “непрості” – люди, наділені різними надприродними здатностями й вміннями (майстри-будівельники, ковалі, музиканти тощо)). Чим була зумовлена саме така “календарна” постановка питання, а не звична на зразок “Народна демонологія волинян”, яка дала б, на наше переконання, можливість краще розкрити волинську демологію? Принаймні у вступі обґрунтування саме такого ракурсу на нашу думку недостатнє.
2. Чому народна демонологія на Волині є біднішою (чи гірше збереглася), ніж на сусідньому Поліссі?
3. Чим пояснити кращий стан збереження народних демонологічних уявлень волинян у східній частині Волині, й гірший – у західній?
4. Чи не логічніше було б розпочати розгляд демонологічних персонажів з небіжчиків (різних категорій мерців), які, як відомо, є основою пантеону нижчої міфології, а не з відьми?

Ці запитання й зауваження жодним чином не зменшують високу якість виконаної дисертаційної роботи. Кандидатська дисертація Анастасії Кривенко є

оригінальним, завершеним науковим дослідженням, яке пройшло належну апробацію, а авторка – сформованим дослідником-етнологом. Автореферат повністю відображає основні положення й зміст представленої дисертації. Вважаємо, що Анастасія-Домна Олександрівна Кривенко заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.05 – етнологія.

Доктор історичних наук, професор,

Роман Сілецький

завідувач кафедри етнології Львівського

національного університету ім. І. Франка

30.08.2017 р.

